

Јирген Хабермас јесте један од највећих мислилаца нашег времена. Радови овог немачког филозофа су темељно изменили наше схватање друштва, комуникације, језика, етике, демократије, истине и истинитости. Његови радови су преведени пре више од двадесет година и изучавају се свуда у свету, на многим универзитетима. Његови ставови о Европи и Европској унији су на одлучујући начин утицала на процес уједињења Европе. У оквиру припрема за програм "Град Печуј главни град Европе 2010" осамдесетогодишњи Хабермас је 14. маја 2009. учествовао на конференцији, која је њему посвећена, у организацији Универзитета у Печују. У овом разговору за *Непсабадшаг* Хабермас говори о томе какву будућност Европе жели, зашто мисли да су европски политичари кукавице. Говорио је и о европској јавности, као и о томе како види кризу у Ираку и Авганистану.

Непсабадшаг: Сматрају Вас духовним оцем Европске уније. Да ли сте задовољни својим „дететом”?

Јирген Хабермас: То је претерано рећи – ја немам никаквих политичких заслуга у стварању Европске уније. За Савезну Републику Немачку она је од 1989. године постала главна тема и то из националних, европских и интернационалних разлога. Само је европска свест могла да сачува оправдану радост због националног уједињења од лажног, националистичког претеривања. Исто тако, историјска подељеност земаља могла је бити превазиђена само у оквиру ЕУ-а. Само политички и економски уједињена Европа, која је способна да делује на спољно-политичком плану, може да потврди специфичност својих разноврсних култура и да оствари програм друштва социјалног благостања у данашњој, мултиполарној светској заједници, у којој САД играју главну улогу, али не више као суперсила која влада свима. Свакако да је Европа данас у прилично тешком стању. Додуше, њено проширење на исток представља велику срећу; то је велики учинак и од користи је за све нас. Међутим, 15 држава чланица морало се припремити за такво проширење. Данас је потребно да Лисабонски споразум надокнади пропуштено. Па чак и ако се успе у томе - чему се надам – да институције 27 и потом 28 земаља учине заједнички рад повезанијим и ефикаснијим, и даље ће грађанима ЕУ бити страна. До сада је она била пројекат који су поспешивале владе. У међувремену је Унија постала исувише сложена, да би могла да се шири мимо воље грађана. Као елитни пројекат европска политика не зна излаз из ситуације у којој се наша. Због тога је дошло и до исцрпљености. Велика Британија се већ супротставља. Берлускони је ноћна мора. Али, исто тако не долазе више подстицаји ни из Немачке и Француске.

Како би се могао пробудити интерес грађана за Европу?

Ј.Х. По моме мишљењу требало би да политичке партије засучу рукаве, да изиђу на тржиште, да се не плаше ризика да грађане Уније запитају како они замишљају будућност Европе. Друго, лавину расправа би изазвала три питања: Да ли треба да

Европа има заједничку спољну политику? Да ли ЕУ треба да добије непосредно изабраног председника? Да ли треба да социјално-привредне политике земаља чланица буду чвршће међусобно повезане и постепено хармонизоване? У западним земљама за грађане европски избори и референдуми нису ништа друго до прилика да изразе своје незадовољство према властитим политичарима. Скоро да не допире до јавне свести да при томе они ипак шаљу још неколико политичара у европски парламент у Стразбуру и да одлучују о Европском уставу до којег се тешком муком дошло током једногодишњих преговора. Зачудио бих се ако би у Мађарској било другачије. Политичке партије служе националистичким предрасудама тако што за све што је непријатно оптужују „Брисел“. Ја сматрам кукавичлуком, када политичари популистички мењају своје мишљење како ветар дува, уместо да аргументима обликују јавно мњење.

Можда су политичари баш паметни. Они знају да ће доћи до добро плаћених места у парламенту, ако истичу националне интересе.

Ј.Х. Они и треба да заступају интересе својих бирача. Али, на политици браће Качински у Пољској се види да национална безобзирност производи проблеме. Немачка је имала сасвим другачије искуство. Ми Немци смо профитирали од Европе не иако смо, већ зато што смо - наравно и из историјских разлога - водили уздржану политику, те смо често попуштали у циљу постизања неког европског компромиса.

Све ово звучи помало утопистички, али је тачно и то да би пре шездесет година сан данашње Европске уније такође изгледао утопистички. Из реченог следи ли да Ви мислите да би требало превазићи националне границе приликом избора за европски парламент, те би тако могли мађарски бирачи гласати за баскијске и валонске кандидате?

Ј.Х: Не, свака земља мора да одреди сопствене политичаре за заједничке институције. Али, европске теме, о којима они одлучују, морају да буду правовремено предмет јавне расправе у свакој земљи понаособ. Не бисмо смели европску јавност да замислимо хијерархијски као један нови слој изнад националних јавности. Реч је о умрежавању самих ових јавности. Националне новине и медији морају се отворити једни за друге, тако да се, на пример, Немци упознају са тиме које се расправе воде у исто време о истим темама у Будимпешти, Паризу, Варшави или Лондону и обрнуто. Исте новине и канали, који данас изражавају локалне ставове и перспективе, морају своје мембране шире отворити, и допустити да шири информациони токови у њих увиру и из њих извиру. Они морају охрабрити своје читаоце, слушаоце или гледаоце да се пренесу у ставове и перспективе других земаља са којима њихова властита земља већ дуже време гради политичку заједницу. То, наравно, важи пре свега за интелектуалце. Изузетно образоване националне културе у Европи само онда могу развијати своје непроценљиво богатство, ако се не затварају ускогрудно једни од других, него ако пазе на особености сваке од њих понаособ. Оне не морају да се воле, већ треба да се међусобно поштују. То је далеко лакше, уколико се код куће односимо либералније према разликама између етничких група и културних облика живота.

Ви често истичете значај квалитета штампе великих надрегионалних новина, и

увек додајете да булеварска штампа не доприноси разјашњењу проблема. Државни медији пак могу постати пленом политичких партија и привредних интересних група.

Донедавно су у демократских земљама Запада надрегионалне дневне новине и недељници били водећи медији, који су, додуше, заступали одређену политичку линију, али чије су редакције радиле независно. Претпостављам да Ваше новине спадају у ту категорију. Али, под притиском профита медијских магната као што је Мурдок или телевизијска компанија Берлусконија, који је на скандалозан начин своју привредну моћ чак непосредно претворио у политичку – драстично се променила слика и то пре свега у САД, али такође и у Великој Британији и Италији. Продор реклама, конкуренција интернета, промењене читалачке навике јесу фактори, који су довели до тога се класична штампа нађе у економским тешкоћама. Сматрам да је то развој, који је алармантан, јер нестанком квалитетне штампе, од које живе политички програми телевизије, пресушује дискурзивна жила куцавица јавности. Тиме се доводи у питање слободоумно, демократско образовање воље. У таквој ситуацији предложио сам пре извесног времена да се размисли о моделима стипендирања или о јавно-правном моделу помоћи из пореских прихода или такси. То је нешто сасвим друго од „државних медија” о којима Ви говорите! Приликом оваквих експеримената ради се о нерешеном питању како се може једна новина - која у правној форми приватног власништва није више у стању да се издржава – спасити јавним субвенцијама, а да се при том спречи утицај и могућности мешања политике.

Пре неколико месеци дали сте интервју за *Цајт (Zeit)*, где сте са нама поделили своју забринутост да ће финансијска криза пре свега угрозити оне слојеве друштва који су најмање заштићени. Шта се може учинити да не буде тако?

Ј.Х. То Вам нико не може рећи. Мислим да је добро вратити се кејнзијанским програмима. Али, нису безбесне огромне инвестиције и јемства на рачун пореских обвезника и будућих генерација. Тако се уображава да је држава делатник, а у ствари је само преносник. Банке притискају владе користећи се правим аргументом да би у супротном пропала привреда. Са свешћу да се овако или онако бити спашене од банкротства, оне саме најмање уче из кризе. Ништа се неће променити у спекулацијама банкара, све док се са већ одавно успостављених начела озбиљно не пређе на глобално и ефикасно регулисања финансијских тржишта. За то би било потребно да дође до промене парадигми у политици. А до тога неће доћи, све док се у потпуности не промени неолиберални, друштвени модел који влада од Регана и Маргарет Тачер. Посредством безобзирних, разобручених економских слобода, које се смеју искалити у дивљем, лактарошком друштву, не могу се остварити слобода и благостање свих грађана.

На почетку ирачке кризе били сте против интервенције. Да ли сте променили своје мишљење?

Ј.Х. Зашто бих требало да променим? Бушова влада је након 11. септембра направила три неопростиве грешке. Започела је паролом „Рат против тероризма”. Али, рат се може водити само против држава, док је децентрализовани терор питање које се тиче

контроле новца и токова комуникације, којим треба да се баве међународно повезане тајне службе, полиција и органи кривичног гоњења, а које у нужним случајевима брзом акцијом решавају специјалне јединице. Друго, америчка влада је индоктринирала своје становништво и свет, и обмањивала их нетачним информацијама, а да при том америчка штампа није успела открије ову превару. Треће, Буш је нанео велику штету кредибилности Запада нелегалном инвазијом и одобрењем праксе државне тортуре. О тим тачкама се сви слажу са Обамом. Борба против тероризма ће на дуге стазе бити успешна, само уколико се сузбију узроци тероризма, чије религиозне облике изражавања не би требало изгубити из вида. Социјални и економски корени данашњег тероризма сежу дубоко у историју колонијализма.

Има ли по Вама шанси за мирно решење конфликта у Ираку и Авганистану?

Ј.Х. Можда ће Американци изаћи из Ирака без веома тешкоћа, а да не оставе катастрофу иза себе. Да ли ћемо исто тако проћи у Авганистану зависи од тога да ли ће се односи стабилизovati у Пакистану.

Разговор водили Јанош Борош и Тамаш Унгар у Печују (Мађарска) 17. маја 2009. за мађарске дневне новине *Непсабадшаг* (*Népszabadság*). С немачког на српски језик превела Ирина Деретић.